

Marionettenspeelster Mariska Brugman:

'De pop vraagt om de stem'

Mariska Brugman maakte haar jeugdroom waar: ze nam het Nederlands Marionettentheater van haar ouders over. In het theater combineert ze traditie met vernieuwing.

'Ik werk graag met wat er al is. Wat goed is, behoud ik. Maar waar nodig, vernieuw ik.'

Tekst: **Hilde Postma**

Foto's: **Jansje Klazinga**

'Wat doe jij? Wie ben jij?', vraagt Gepetto in de Obrechtkerk in Amsterdam Oud-Zuid aan de journalist, terwijl hij op het schrijfblok tikt. 'Zo, even mijn haar netjes doen.' Waarna de pop enkele malen met zijn handen door zijn haar strijkt. Vervolgens haalt hij zijn schouders op en tikt nog maar eens op het schrijfblok – dat doet hij door een subtiele beweging van Mariska Brugman (50) met de balein, de stok die aan de hand van Gepetto vastzit. 'Kijk', zegt Brugman, terwijl ze de marionet laat bewegen. 'Het lichaam is soepel. De kop zit los op het lichaam, met een korte stok. Daardoor kun je hoofdbewegingen maken. En met de baleinen kun je alles bewegen, op een hele subtiele manier. Ik kan Gepetto zijn schouders laten ophalen – en zelfs het hart laten kloppen. Het is een techniek die door mijn opa is ontwikkeld – en hij geeft maximale bewegingsmogelijkheden. Ook zijn mond kan bewegen. Dat is een vinding van mijn vader – hij heeft me dat geleerd.' Mariska Brugman vouwt Gepetto op en legt hem boven op een stapel andere poppen in een grote reistas. Met tas en al verdwijnt hij in de biechtstoel, die bijna uitpuilt van de tassen vol poppen. Met Gepetto liggen hier zo'n tweehonderd marionetten opgestapeld. Er zijn er ook nog zo'n zeshonderd in opslag in het huis van Bruggmans ouders in Blaricum. 'Ik ben iedere keer weer verbaasd dat ik er nog een tas of kist bijgepropt krijg. Mijn moeder hing ze altijd op, maar dat doe ik niet – daar heb ik geen ruimte voor. Ik berg ze netjes op in tassen.'

Mariska Brugman nam in 2000 het Nederlands Marionettentheater over van haar ouders, die het weer van haar opa hadden overgenomen. Een zaaltje in de Obrechtkerk is de thuisbasis van het theater maar het gezelschap geeft ook voorstellingen op uitnodiging: op scholen, in schouwburgen en kunstkringen – en in serviceflats of op verjaardagen. Er is keus uit zes kindervoorstellingen en drie opera's voor volwassenen. Brugman en haar man René van Tol bedienen de poppen en spreken de stemmen. Het is klassiek theater dat ze brengen, zegt Brugman. 'Het zijn verhalen met een kop en een staart. Wat dat betreft ben ik geen experimenteerder.'

Het leven van Brugman is doordrenkt van theater. Haar opa, Bert Brugman, zette het familiebedrijf op in 1923. In die tijd was het marionettenspel uitgestorven in Nederland, in andere Europese landen leefde het juist op. Brugman senior was zo gefascineerd door een uitvoering van een Duitse poppenspeler die hij in de Rotterdamse Doelen had gezien, dat hij foto's in kranten bestudeerde om de techniek te reconstrueren. Op de zolder van zijn ouderlijke woning aan de Amsterdamse Keizersgracht richtte hij een theaterzaaltje in – waar hij zangspelen en kleine opera's live uitvoerde met poppenspelers, orkestleden en zangers. Bruggmans zoon Joost nam het theater met zijn vrouw Yvonne over – hun dochter Mariska was toen elf. In die tijd had het marionettentheater geen thuisbasis maar

'Opeens zag ik hoe geniaal het poppenspel van mijn ouders in elkaar stak'

reisde door het land – of het was op tournee in het buitenland. Mariska Brugman was vooral met tekenen bezig in die tijd. 'Het was mijn broer die altijd meeding – hij was nogal technisch. Maar op mijn dertiende mocht ik mee op tournee naar Zwitserland. We speelden de opera Don Giovanni van Mozart. Ik mocht kleine rolletjes doen. Ik vond het het einde. Ik zag opeens hoe geniaal het poppenspel van mijn ouders in elkaar stak – en hoorde hoe prachtig de muziek was. Die combinatie greep me, de vonk sprong over. Het Italiaans sprekende publiek reageerde ook heel enthousiast. Op dat moment wist ik: hier wil ik mee verder. Ik wilde met zoveel mogelijk voorstellingen meedoen. Ik deed daar alles voor. Ik was heel fanatiek – wilde me de techniek zo snel mogelijk eigen maken. Dat ik naar de Rietveld Academie ging na de middelbare school, deed daar niets aan af. Mensen zeiden tegen mij: je moet kiezen tussen theater en tekenen. Maar dat wilde ik niet, ik wilde het per se allebei.' >>

Op de Rietveld Academie leerde Brugman haar man René van Tol kennen. Zij illustreerde, hij schilderde. Samen speelden ze mee in de voorstellingen van het marionettentheater van haar ouders. Brugman wilde het theater graag overnemen, maar niet alleen. ‘In je eentje is het veel te veel werk, dat gaat niet.’ René wilde niet – zijn prioriteit lag bij het schilderen. En een andere geschikte partner kon Brugman niet vinden. Haar ouders bouwden het theater in 1999 af. ‘Op dat moment dacht ik: het gaat er niet meer van komen, het zit er niet meer in.’ Maar het rondkomen van de kunsten liep niet al te soepel voor Brugman en haar man – en toen ze zagen hoe een kennis van hen eigenlijk heel goed kon leven van het poppenspelen, zag ook haar man daar een mogelijkheid voor een vast inkomen. Met een vriend van hem – componist Eric Veeger – bedacht hij een plan om samen een moderne avant-gardistische opera te maken.

Brugman: ‘Ik heb gewacht tot René het licht op groen zou zetten. Hij kwam zelf met het idee voor die opera. Maar op het moment dat ik de buizenkast van het theater bij René het atelier binnenreed, dacht ik: ik heb het voor elkaar. Nu geef ik het niet meer uit handen. Ik ga mijn jeugddroom waarmaken!’

Bont liefdesverhaal

Ze konden terecht in de Obrechtkerk in Amsterdam, in het zaaltje waar Brugman met haar koor repeteerde. In het begin zat Brugman op zaterdag- en zondagochtend regelmatig te wachten bij de telefoon: wie zou er bellen om een kaartje te reserveren? Maar al snel bleken mensen de weg naar het theater te vinden. Nu is het regelmatig uitverkocht.

Opera Biest van Eric Veeger is een beetje een buitenbeentje in het repertoire. Hij werd negen keer opgevoerd, voornamelijk op operafestivals. Brugman: ‘Het was veel werk voor een paar uitvoeringen. Het heeft een geniaal en bizar plot, het is weinig toegankelijk. Het is eigenlijk net als met moderne muziek: die wordt alleen door een groepje kenners gewaardeerd. We willen het zelf nog heel graag spelen maar het is moeilijk er publiek voor te vinden.’

Na Opera Biest maakte ze een *remake* van De barbier van Sevilla: ‘Dat speelde ik al met mijn ouders. Ik heb het een beetje opgeleukt. Het is een bont liefdesverhaal, met leuke poppen en sprankelende muziek, dat altijd ontzettend goed valt.’ Na de zomer wordt voor volwassenen ook Die Fledermaus gespeeld, ook een ‘smeuïg verhaal’. Voor de kinderen zijn er vier traditionele sprookjes: Pinokkio, Aladdin, De gelaarsde kat en De keizer en de nachtegaal. Er is het moderne sprookje Rosa en de draak – en het avonturenverhaal Stiekem naar Groenland. Dat gaat over een bevroren Viking die op jacht gaat naar een schat. Brugman: ‘Van de kindervoorstellingen zijn Pinokkio en De gelaarsde kat me het dierbaarst. Daar heb ik wat verhaal, decor en poppen betreft het meest aan gedaan, daar ligt het meeste mijn ziel in.’

Elk jaar een nieuw stuk

‘Het leuke is: de pop vraagt om de stem. Als je naar de pop kijkt, komt de stem er vanzelf uit. René kan ongelofelijk goed stemmen doen – hij sleept mij daarin mee. Daardoor kan ik het ook. Wij spreken de stemmen weer live, terwijl mijn ouders alles op band zetten. Sinds het theater van ons is, is het vrijer geworden. Ieder jaar maak ik een nieuw stuk – dat is altijd het leukst om te doen. Dan schrijf ik geen tekst maar maak ik een draaiboek met alle scènes. In iedere scène moet een aantal essentiële dingen gebeuren, verder zijn we vrij om te improviseren. Dat houdt het levendig. Zo kun je reageren op de zaal – of inspelen op de actualiteit. We repeteren dingen ook zeker niet dood.’ Door deze manier van werken kunnen ze dezelfde voorstelling zowel voor kleuters als voor groep acht spelen. ‘Voor die laatste passen we het woordgebruik wat aan – zeggen we wat meer vet en cool, bijvoorbeeld.’ Wat ook nieuw is: haar man kreeg het idee om verschillende maten poppen te gebruiken, voor de ruimtewerking. Alleen al van Pinokkio heeft Brugman nu zeven versies: onder meer kleinere poppen en juist hele grote koppen: die zijn voor de close-ups. ‘Dat werkt heel suggestief.’ Het soort voorstellingen is wél hetzelfde gebleven. ‘Mijn ouders brachten ook klassieke verhalen met een kop en

een staart. Met een duidelijk plot, met mooie decors en poppen – en mooie klassieke muziek. En de humor is hetzelfde gebleven. In die zin lijkt ik op mijn opa en mijn vader. Jammer dat mijn opa niet kan zien dat wij het hebben overgenomen. Ik denk dat hij de vernieuwingen wel fijn had gevonden. Dat we weer live spelen, nieuwe stukken maken en iemand vragen een opera voor ons te componeren: dat soort dingen deed hij ook, het is helemaal in zijn geest. Mijn vader was minder vernieuwend nadat hij het theater had overgenomen. Misschien was zijn fantasie toen enigszins uitgeput: vanaf zijn veertiende heeft hij tienduizend voorstellingen met mijn opa gespeeld – en 25 stukken voor hem geschreven. Mijn vader is de beste speler – daar is iedereen het over eens. Mijn opa had nooit zo groot kunnen worden zonder zijn hulp. Mijn ouders ondersteunen mij nog steeds. Ik hoef maar te bellen: ik heb een bankje nodig – en mijn vader maakt het voor me.’

Spotjes van conservenblikken

Brugman schrijft niet alleen de stukken, ze schildert ook de decors, boetseert de koppen van de poppen en naait de kleren. Ze werkt graag ‘met wat er al is’. ‘Dat geldt in brede zin zoals met de overname van het theater zelf. Maar ook binnen het theater werk ik graag zo.’ Ze gebruikt conservenblikken van sperziebonen om spotjes van te maken – die zijn licht en makkelijk mee te nemen. Voor de voering van poppenkleding gebruikt ze oude handdoeken. De baleinen van de poppen komen uit paraplu’s, die hebben precies de goede spanning. Stoffen haalt ze van de markt – en waar mogelijk, repareert en restaureert ze. ‘Als ik iets moois zie dat duur is, dan koop ik dat ook wel eens, hoor. En we hebben bijvoorbeeld ook draadloze microfoons. Kijk, ik wil wel dat het goed is wat we hebben. Ik wil het publiek verwennen. Met mooie muziek, mooie belichting en mooie decors. In die zin is het niet snel goed genoeg. Maar ik wil niet eindeloos geld uitgeven. Ik roei met de riemen die ik heb.

Het poppentheater levert genoeg op om van te leven, al worden Brugman en haar man er niet rijk van. ‘Mijn vader en opa zijn er wél rijk mee geworden. Maar zij speelden

veel op feesten van personeelsverenigingen – die zijn er nu niet meer. Onder kinderen is het poppentheater nog steeds erg populair, maar er is nu veel meer concurrentie in de kunst – ook wat kindertheater betreft.’ Het grootschalige hoeft ook niet meer zo voor Brugman. De sensatie van op tournee gaan, heeft ze al ervaren. Ze wil ook niet iedere dag een voorstelling geven. ‘Dan speel je de stukken dood. Op deze manier blijft het fris en levendig. René kan blijven schilderen – en ik hou tijd over om nieuwe stukken te maken. En als het kleinschalig is, en er een keer maar tien mensen komen, is dat ook geen ramp. Zo kan de prijs ook laag blijven, 6 euro inclusief thee, limonade en koekjes. Ik wil het laagdrempelig houden, zodat mensen met weinig geld ook kunnen komen.’ Inmiddels is het theater 85 jaar oud – en zijn er vijftienduizend voorstellingen gegeven. Ook Brugmans zoons Jonas (19) en Tijmen (15) doen mee met het theater. ‘Jonas is erg muzikaal. Hij zong de jongenssopraan in

‘Ik werk graag met wat er al is’

Opera Biest. Maar verder is hij een beetje te stabiel voor de kunsten (lacht). Hij is vooral onderzoekend. Hij gaat nu naar York, geschiedenis studeren. Tijmen is een erg creatieve geest, hij heeft veel aanleg voor theater. Voor *Die Fledermaus* hebben we bijvoorbeeld een wals. Eerst was dat een beetje een saaie scène. Tijmen pakt dan een handklopper voor de slagroom, bekijkt de tandwielen – en hij laat daarmee zien hoe je met zo’n soort systeem, als je het uitvergroot, in één beweging vijf dansparen kunt laten draaien. Ik heb dat systeem uitgetekend en mijn vader heeft het met de hand uitgezaagd. Tijmen heeft briljante ideeën, ook over de regie. Hij is één en al creativiteit. (6 regels schrappen svp)

Mensen vragen natuurlijk vaak of hij het theater wil overnemen. Maar dat vindt hij een vervelende vraag. Hij is heel muzikaal, wil componist worden. Over vijftien jaar denk ik te stoppen. Dan bestaan we honderd jaar. Ik zie wel of het dan doorgaat.’ <<

www.nederlandsmarionettentheater.nl

